

Instytut Pamięci Narodowej

[https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/215445,Teodor-Gasiorowski-Kryptonim-Meksyk-Akcja-pod-Arsenalem.h](https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/215445,Teodor-Gasiorowski-Kryptonim-Meksyk-Akcja-pod-Arsenalem.html)
tml

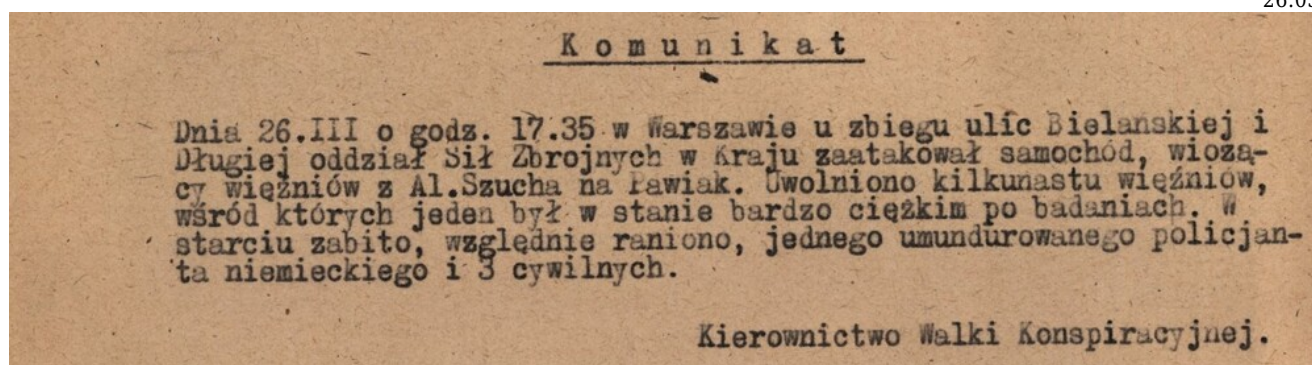
26.02.2026, 22:33

Teodor Gąsiorowski: Kryptonim „Meksyk”. Akcja pod Arsenalem

Szary ciężarowy renault o numerach rejestracyjnych 72076 skręcił z Bielańskiej w Długą. Gdy po chwili wjechał w Nalewki, młody chłopak rzucił na maskę butelkę z płynem zapalającym. Padły pojedyncze strzały, później posypały się serie z pistoletów maszynowych...

[Młodzież Polskie Państwo Podziemne](#)

26.03

26 marca 1943 r. pod warszawskim Arsenalem (przy skrzyżowaniu ulic Bielańskiej i Długiej) Grupy Szturmowe Szarych Szeregów uwolniły harcmistrza Jana Bytnara „Rudego” oraz 25 innych więźniów politycznych przewożonych z siedziby gestapo przy alei Szucha na Pawiak.

Aresztowanie „Rudego”

23 marca 1943 r. o godz. 4.30 gestapo aresztowało Jana Bytnara „Rudego” i jego ojca. Przewieziono ich do więzienia na Pawiaku, a mieszkanie poddano szczegółowej rewizji. Znalezione w piwnicy zerwane niemieckie flagi, konspiracyjna prasa, lont prochowy i szablon do malowania znaku Polski Walczącej były dowodami, których przesłuchiwany przez Niemców nie mógł się wyprzec.

Hitlerowscy oprawcy ciężko pobili „Rudego”. Chcieli jak najszybciej wydobyć nazwiska i adresy konspiratorów. Później przewieźli więźnia do siedziby gestapo przy al. Szucha. Tam śledztwo kontynuowali doświadczeni policjanci Herbert Schulz i Ewald Lange. Wmawiali harcerzowi, że jego koledzy „sypią”. Ale „Rudy” milczał.

Przygotowania do akcji „Meksyk”

Gdy tylko minęła godzina policyjna, sąsiedzi Bytnarów zawiadomili rodzinę, a ta - organizację, o aresztowaniu „Rudego”. W Szarych Szeregach ogłoszono alarm. Opróżniono wszystkie lokale, których adresy znał. Ostrzeżono ludzi, którzy mogli go odwiedzić, że w mieszkaniu jest „kocioł”. Natychmiast zaczęto też przygotowania do odbicia kolegi. Tadeusz Zawadzki „Zośka” naprędce zorganizował zespół, który miał zaatakować „więźniarkę” przewożącą aresztowanych po przesłuchaniach na Szucha do więzienia na Pawiaku.

28 harcerzy stanęło na stanowiskach przy przewidywanej trasie przejazdu Niemców. Zygmunt

Kaczyński „Wesoły”, bywający często jako akwizytor firmy „Wedel” w siedzibie gestapo, przekazał informację, że „Rudy” będzie przewożony do więzienia. Jednak do „Meksyku” nie doszło.

„Zośka”, zdając sobie sprawę ze znaczenia akcji, wystąpił do dowództwa o zgodę na jej przeprowadzenie. Ponieważ łącznicy nie zastali nikogo na punktach kontaktowych (oficerowie byli akurat poza Warszawą), atak odwołano. Aby nie obniżyć morale bezpośrednich uczestników operacji, Zawadzki zdecydował się oszukać ich, mówiąc, że „Rudego” w transporcie nie było.

Sukces i cena

26 marca do lokalu, gdzie czekali harcerze wyznaczeni do akcji, dotarł sygnał, że „Rudego” zabrano z Pawiaka. O siedemnastej z telefonu gestapowca i w jego obecności „Wesoły” przekazał informację „o wysyłce towaru”. To znaczyło, że Bytnara załadowano do „więźniarki”. Mniej więcej w tym samym czasie dotarła zgoda dowództwa na odbicie więźnia.

Około 17.30 obserwatorzy przekazali sygnał. Transport nadjeżdżał. W chwili gdy ciężarówka skręciła w Długą, rozległ się sygnał do ataku. Sekundy później na maskę auta spadły butelki zapalające i rozległy się strzały. Konwojujący więźniów czterej gestapowcy i przechodzący ulicą granatowy policjant odpowiedzieli ogniem. Ten ostatni postrzelił w brzuch Tadeusza Krzyżewicza „Buzdygana”.

Po kilkuminutowej strzelaninie niemieccy policjanci zostali zabici. Spod plandeki wyciągnięto skatowanego „Rudego” i załadowano do przygotowanego samochodu. Zabrano także „Buzdygana”. Po gwizdku dowódcy grupa uderzeniowa rozpoczęła odwrót, w czasie którego ranny w brzuch został także Aleksy Dawidowski „Alek”.

Akcja się powiodła, lecz cena była wysoka. Z powodu obrażeń odniesionych w śledztwie „Rudy” zmarł cztery dni później. Zmarli też „Alek” i „Buzdygan”. Hubert Lenk „Hubert” został zatrzymany, gdy ładował rewolwer. Gestapowcy zakatowali go w śledztwie. W odwetowej egzekucji Niemcy rozstrzelali 140 więźniów Pawiaka.

Polecamy:

- Publikacja: [Światowe harcerstwo. Związek Harcerstwa Polskiego na obczyźnie w latach 1918–2018. Studia, szkice i materiały](#)
- Publikacja do pobrania: [Sto lat harcerstwa](#)
- Komiks: [W imieniu Polski Walczącej. Zeszyt 3. Akcja pod Arsenalem 26 marca 1943](#)
- Tekst edukacyjny: [Harcerstwo w służbie Rzeczypospolitej](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Młodzież, Polskie Państwo Podziemne

Artykuł